

Nr 109

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa markförvärv för försvaret m. m.; given Stockholms slott den 18 februari 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Torsten Nilsson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås vissa markförvärv för armén, marinen och flygvapnet (punkterna 1—3). Vidare föreslås att en ny tvätt- och reparationsanstalt uppföres i Karlskrona (punkterna 4 och 5).

*Utdrag av protokollet över försvarsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 18 februari 1955.*

Närvarande

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Efter gemensam beredning med chefen för finansdepartementet och såvitt avser punkterna 4 och 5 jämväl med chefen för inrikesdepartementet anmäler chefen för försvarsdepartementet, statsrådet Torsten Nilsson, frågor angående vissa markförvärv för försvaret m. m. och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, för vissa markförvärv under arméns, marinens och flygvapnets delfonder av försvarets fastighetsfond för budgetåret 1955/56 beräkna investeringsanslag av respektive 3 500 000 kronor, 250 000 kronor och 3 500 000 kronor. Vid anmälan av ifrågavarande anslagsfrågor anförde jag, att ytterligare utredningar var erforderliga innan slutlig ställning kunde tagas till vissa föreslagna markförvärv och att jag hade för avsikt att senare under riksdagen anmäla dessa ärenden.

Sedan utredningarna numera slutförts, upptager jag i det följande till behandling frågor om anslag till markförvärv för försvaret. Bland annat föreslår jag en utvidgning av Ravlunda pansarskjutfält.

I förenämnda proposition har Kungl. Maj:t vidare föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter och till Anskaffning av maskiner och annan utrustning för centrala tvätt- och reparationsanstalter beräkna investeringsanslag av 2 700 000 kronor respektive 1 000 000 kronor. Jag anförde vid anmälan av denna anslagsfråga att försvarets fabriksstyrelse erhållit i uppdrag att inkomma med förslag till uppförande av en ny tvätt- och reparationsanstalt, främst avsedd för det statliga sinnessjukhus som är under uppförande i Karlskrona.

Sedan fabriksstyrelsen inkommit med förslag i ämnet upptager jag i det följande till behandling fråga om anslag för uppförande av den ifrågavarande tvättanläggningen och för anskaffning av maskiner m. m. för densamma.

Medelsbehovet för nästa budgetår för de markförvärv som i det följande anmäles uppgår till sammanlagt 7 950 000 kronor och för den föreslagna nya tvättanläggningen till 3 700 000 kronor.

Försvarets fastighetsfond

Arméns delfond

[1] **Vissa markförvärv för armén.** Såsom förut anförts har Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition (bil. 25, punkt 9) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv för armén beräkna ett investeringsanslag av 3 500 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet i detta hänseende.

Utvidgning av Ravlunda pansarskjutfält

När Skånska pansarregementet uppsattes och förlades till Hässleholm förvärvades enligt beslut av 1943 års riksdag (skr. nr 412) såsom skjutfält för regementet det s. k. Ravlundafältet, beläget vid skånska ostkusten mellan Simrishamn och Åhus. Skjutfältets norra gräns går omedelbart norr om Knäbäcks by, vilken dock icke ingår i skjutfältet. I söder följer gränsen i huvudsak Verkeån. Fältet har en areal av omkring 750 hektar.

Jag kommer i det följande att föreslå att fältet utvidgas genom förvärv av Knäbäcks by och vissa områden norr och väster om det nuvarande skjutfältet. Till en början vill jag emellertid något beröra vad som förekommit i samband med att frågan om det ursprungliga markförvärvet förelades riksdagen.

Vid anmälan av denna fråga i propositionen 1943: 302 angående Skånska pansarregementets förläggning m. m. anförde föredragande departementschefen — sedan en redogörelse lämnats för de krav som ur militär synpunkt borde ställas på ett skjutfält för regementet — bland annat följande.

Det område vid Skånes ostkust, som föreslagits såsom skjutfält för Skånska pansarregementet, torde i sällsynt hög grad motsvara de militära fordringar, som rimligen kan uppställas. Området är så beläget, att säkerhet mot skjutolyckor i möjligaste mån vinnes, terrängen är mycket lämplig för pansarskjutningar på alla erforderliga avstånd — även i förband — och bokskogen i det föreslagna områdets västra del erbjuder gynnsamma utgångslägen för övningar. Markens lämplighet — sandmark med ett delvis ganska tunt gräslager — har visserligen varit föremål för delade meningar; en på mitt uppdrag av statens väginstitut verkställd undersökning har emellertid givit vid handen att markförhållandena är sådana, att området torde kunna användas för avsett ändamål under förutsättning att vissa försiktighetsåtgärder vidtages. Avståndet till Hässleholm är omkring sju mil men området är lätt att nå såväl med järnväg som på landsväg. De sociala olägenheterna blir relativt obetydliga. Marken är nämligen ur jord-

brukssynpunkt av svag beskaffenhet och bebyggelsen gles. Sjöfarten utanför kusten synes icke vara av den omfattning att den annat än tillfälligtvis kommer att störa skjutningarnas bedrivande. Utanför kusten bedrivs ett lönande ålfiske, vilket även efter områdets ianspråktagande såsom skjutfält torde kunna pågå i full utsträckning, om tillmötesgående och hänsyn visas från ömse håll.

Gentemot de många fördelar, som ur skjutfältssynpunkt är förknippade med detta område, står emellertid bygdens egenartade karaktär med talrika fornlämningar, en unik flora och en ålderdomlig och intressant bebyggelse. För egen del finner jag det förstäligt, att länsstyrelsen samt naturskydds- och hembygdsföreningar uttalat betänkligheter i fråga om områdets ianspråktagande för militära ändamål, och skulle, om valet stode mellan ur militär synpunkt i stort sett jämbördiga områden, gärna förordas ett område, som icke är ur naturskydds- och turistsynpunkt så värdefullt, även om militära krav därigenom i någon mån åsidosattes. Men i detta fall finnes intet annat val. De omfattande rekognosceringar, som företagits för att anskaffa skjutfält för de olika pansarförbanden, har praktiskt taget omfattat hela landet. De platser, som kan anses godtagbara såväl ur militär synpunkt som med hänsyn till sociala och ekonomiska konsekvenser, är fåtaliga. Såsom exempel må nämnas, att å hela kuststräckan Blekinge—Söderhamn, som undersökts vid utredning av frågan om skjutfält för Göta pansarlivgarde och Södermanlands pansarregemente, icke någon för ändamålet lämplig plats kunnat utfinnas på fastlandet, varför de militära myndigheterna hemställt, att en ö i Stockholms skärgård måtte få tagas i anspråk såsom skjutfält. I fråga om skjutfält för Skaraborgs pansarregemente har liknande erfarenheter gjorts, och det område vid Vättern, som för detta förband slutligen föreslagits, är — ehuru i övrigt fullt godtagbart — icke lämpligt för skjutningar med de tyngsta vapnen. Beträffande Skånska pansarregementet har trots ingående undersökningar något annat lämpligt skjutfält än nu ifrågavarande område vid Skånes ostkust icke påträffats. Efter noggranna överväganden finner jag mig därför — trots de därmed förenade betänkligheterna — böra tillstyrka förvärv för lantförsvarets räkning av området ifråga.

I sin förenämnda skrivelse nr 412 anförde riksdagen bland annat att riksdagen, då området i fråga befunnits ur militär synpunkt vara att förordas, ansett sig, trots de betänkligheter som ur naturskyddssynpunkt rests mot förslaget, böra bifalla detsamma.

Förvärvet av skjutfältet genomfördes sedermera genom fortifikationsförvaltningens försorg åren 1943 och 1944, varefter fältet togs i bruk av pansarregementet. Anskaffningen av skjutfältet har dragit en kostnad av i runt tal 1 160 000 kronor. På fältet har hittills nedlagts ett belopp av cirka 700 000 kronor, varav 400 000 kronor för uppförande av stridsvagnsgarage och återstoden på vägar, broar, arrendegårdar m. m. — För att tillgodose naturskyddsintressena har ett särskilt organ bildats, det s. k. Havängsrådet med representanter för militära och civila myndigheter samt företrädare för naturskyddsintressena.

Fortifikationsförvaltningens framställning

I sina medelsäskanden för nästa budgetår (skr. $\frac{20}{8}$ 1954, som $\frac{4}{2}$ 1955 kompletterats med närmare uppgifter om kostnader och gränser) föreslår fortifikationsförvaltningen att det nuvarande skjutfältet utvidgas genom förvärv av Knäbäcks by samt tre såsom A, B och C betecknade områden norr och väster om skjutfältet. Knäbäcks by och de ungefärliga gränserna för de tre utvidgningsområdena finns angivna å en karta, som bifogats handlingarna i ärendet. Kartan återgives å härvid fogad *bilaga*. Den sammanlagda arealen för de till förvärv föreslagna områdena utgör omkring 715 hektar. Kostnaderna för förvärvet beräknas till i runt tal 4 100 000 kronor.

Av fortifikationsförvaltningens framställning i ärendet inhämtas i huvudsak följande.

Chefen för Skånska pansarregementet, militärbefälhavaren för första militärområdet och chefen för armén framlade under senare delen av år 1949 och början av år 1950 förslag om att samtliga fastigheter i Knäbäcks by skulle inlösas, då det av säkerhetsskäl var ohållbart att bibehålla en av civilbefolkningen bebodd by såsom en kil in i pansarskjutfältet. I anslutning härtill framfördes krav på att skjutfältet även i övrigt skulle avsevärt utvidgas. De skjutmöjligheter som funnits vid fältets anskaffande hade nämligen genom skärpta säkerhetsföreskrifter samt vapen- och stridsteknikens utveckling blivit högst väsentligt inskränkta. I sina medelsäskanden för budgetåren 1951/52, 1952/53 och 1953/54 framlade fortifikationsförvaltningen förslag om utvidgning av fältet, därvid äskandena för de båda sistnämnda budgetåren inskränktes till att avse endast förvärv av Knäbäcks by. I medelsäskandena för budgetåret 1954/55 anmälde ämbetsverket att utvidgningsförslagen borde bli föremål för översyn med hänsyn till att pansarregementet tillförts nya tunga stridsvagnar (centurionstridsvagnar). Sedan denna översyn slutförts har fortifikationsförvaltningen i medelsäskandena för budgetåret 1955/56 ånyo framlagt förslag om utvidgning av fältet.

I fråga om de nya stridsvagnarnas inverkan på omfattningen av utvidgningen har chefen för pansarregementet i skrivelse till fortifikationsförvaltningen den 29 juni 1953 bland annat upplyst, att den nya materielen anskaffats för att kunna bekämpa stridsvagnar på stora avstånd. Övnings-skjutning med direkt riktning måste därför kunna ske på större avstånd än som erfordras med de äldre stridsvagnstyperna. En ökning av skjutavstånden från för närvarande högst omkring 900 meter upp till minst 1 600 meter är enligt regementschefen möjlig att genomföra, men endast om skjutfältet utvidgas. För detta ändamål behöver utvidgningen omfatta främst Knäbäcks by samt områdena A och B. Efter en sådan utvidgning blir det möjligt att erhålla flera skjutplatser för skjutning upp till 1 600 meter och en plats för skjutning upp till 2 000 meter. Vid skjutning på

större avstånd än 2 000 meter föreligger endast möjligheten till mer skolmässig skjutning mot bogserat mål på havet. Skjutningar på större avstånd minskar möjligheterna att samtidigt använda fältet för andra skjutningar och övningar. Genom förvärv av område C kan enligt regementschefen emellertid lämplig terräng vinnas för skjutning med eldhandvapen och granatkastare av trupp, som icke deltagar i skjutning inom annan del av fältet. Ett inköp av detta område skulle vidare förbättra möjligheterna för stridsskjutningar inom södra delen av fältet. Rörelsefriheten inom fältet skulle dessutom ökas.

I yttrande den 2 juli 1953 över regementschefens skrivelse har militärbefälhavaren för första militärområdet bland annat anfört att en utvidgning av fältet är ofrånkomlig om en effektiv utbildning i skjutning med den nya stridsvagnsmaterielen skall kunna genomföras. Direkt skjutning bör kunna ske på avstånd upp till 2 000 meter. Fältet bör vidare ha sådan storlek, att tillämpade stridsskjutningar i samverkan med pansarinfanteriförband kan utföras. Genom profilmätning har konstaterats att från tre punkter inom område A och från en punkt inom nuvarande fältet skottvidder på 1 300—1 600 meter kan erhållas samt att en skottvidd på omkring 2 000 meter kan uttagas från en punkt inom område B. Område A jämte dess fortsättning öster ut mot Knäbäck är det enda område, inom vilket terrängen lämpar sig för stridsskjutningar i större förband än kompani. Terrängen inom område B är jämn, stenfri och fast och därför mycket lämplig för körutbildning med de nya stridsvagnarna, som tar skada av stenig terräng. Område C är mycket lämpligt för övrig stridsutbildning såsom stridsskjutning med finkalibriga vapen och granatkastare, fältarbeten m. m. Förvärv av området skulle avsevärt öka möjligheterna att samtidigt bedriva utbildning på flera avdelningar.

Chefen för armén har i yttrande den 20 juli 1953 förklarat sig biträda militärbefälhavarens synpunkter. I skrivelse till fortifikationsförvaltningen den 16 juni 1954 med förslag till anslagsäskanden för budgetåret 1955/56 har arméchefen bland annat uttalat, att tillgången till pansarförband utbildade i den terräng och under de förhållanden i övrigt som är typisk för södra Sverige är särskilt värdefull vid försvaret av denna del av landet. Nuvarande pansarutbildningsenhet i södra Sverige beräknas även framdeles komma att bibehållas. Den snabba tekniska utvecklingen av vapen och pansarfordon har lett till ökade krav på övningsterräng. Tidigare undersökningar har enligt arméchefen visat, att skjutfält för pansarregementet icke kan åstadkommas på annan plats än Ravlunda. Detta skjutfält har emellertid i sin nuvarande omfattning sedan länge varit för litet. Behovet av utvidgning har ytterligare skärpts, sedan regementet nu tillförts modern stridsvagnsmateriel med förbättrade prestanda. Skjututbildningen med de nya stridsvagnarna måste kunna genomföras på fältmässiga stridsavstånd. Genom den nu föreslagna utvidgningen av fältet kommer

även möjligheterna till stridsskjutning i samverkan med pansarinfanteriförband att icke oväsentligt förbättras.

Fortifikationsförvaltningen anser för egen del att det är av synnerlig betydelse att utvidgningen av skjutfältet snarast kommer till stånd. Sedan flera år tillbaka har behov förelegat av att utvidga skjutfältet. Då pansarregementet numera utrustats med ny tung stridsvagnsmateriel har behovet av att genomföra utvidgningen väsentligt skärpts. Möjligheterna att bedriva stridsskjutning med den nya materielen inom det nuvarande fältet är i hög grad begränsade.

För att få fullt klarlagt om markförhållandena inom de föreslagna utvidgningsområdena är av beskaffenhet att utan dränerings-, stenröjnings- eller andra åtgärder tåla den belastning, som ständigt förekommande övningar med tunga stridsvagnar innebär, har Sveriges geologiska undersökning på fortifikationsförvaltningens framställning företagit en undersökning av områdena. Av ett utav geologiska undersökningen den 19 juni 1954 dagtecknat utlåtande inhämtas bland annat följande. Samtliga tre områden består till huvuddelen av sandmark. Torv- och kärrmarker saknas i stort sett. Några mindre delar av områdena A och C ligger dock lågt och är ganska fuktiga. Några egentliga utdikningar inom dessa områden torde emellertid icke vara erforderliga. Marken är i övrigt fast och har hög bärlighet och framkomlighet. Block saknas inom område B och till större delen även inom område A. Område C är däremot ganska blockigt och en viss blockröjning torde vara erforderlig. Område B får anses som mest lämpligt som övningsfält.

Beträffande bebyggelsen vid Knäbäcks by, som efter genomförandet av utvidgningen icke längre kommer att kunna utnyttjas för bostadsändamål, har fortifikationsförvaltningen inhämtat yttrande från riksantikvarieämbetet. Efter samråd med Nordiska museet har ämbetet i skrivelse till förvaltningen den 26 juli 1954 anfört bland annat följande. Inom de aktuella områdena är inga fasta fornlämningar kända. Bebyggelsen inom Knäbäcks fiskeläge utgöres till sin huvuddel av bostadshus med tillhörande ekonomibyggnader, uppförda under 1800-talets senare hälft. Av kulturhistoriskt intresse är särskilt fiskarebodarna och en gammal smedja i Knäbäck. Bland bebyggelsen i övrigt har gården Öståkra 1³ värde ur kulturhistorisk synpunkt liksom även Orehus skolbyggnad. Bebyggelsen inom det planerade utvidgade skjutfältet är ur kulturhistorisk synpunkt icke av sådan beskaffenhet att den kan betecknas som omistlig. Miljöbildens särskilt kring Knäbäcks by har dock ett icke oväsentligt värde. Ämbetet anser sig emellertid icke av antikvariska eller kulturhistoriska skäl kunna motsätta sig den föreslagna utvidgningen. Öståkragården bör dock om möjligt bibehållas på sin plats varjämte en kompletterande uppmätning och fotografering av hela bebyggelsen bör företagas innan utrymning och rivning äger rum.

Enligt vad som upplysts av chefen för pansarregementet i skrivelser till

fortifikationsförvaltningen den 21 maj och den 5 juli 1954 kommer utvidgningen icke att medföra någon större ändring beträffande riskgränserna till sjöss med undantag av att riskområdets norra yttergräns kommer att utgå från område B:s norra begränsning mot havet. Fortifikationsförvaltningen har därför icke funnit det erforderligt att inhämta yttranden från myndigheter och sammanslutningar som bevakar sjöfartsintressena.

Fortifikationsförvaltningen har gjort en utredning om fastighetsförhållandena inom de till förvärv föreslagna områdena. Av utredningen framgår att Knäbäcks by består av 23 olika fastigheter i enskild ägo med en sammanlagd areal av omkring 2 hektar. Samtliga fastigheter är bebyggda med mindre bostadshus. Av fastigheterna bebos 14 året runt medan 9 blott utnyttjas såsom sommarbostäder. Områdena A, B och C omfattar sammanlagt omkring 713 hektar. Huvuddelen härav, eller cirka 580 hektar, ingår i Christinehofs fideikommiss. Återstoden är fördelad på två jordbruksfastigheter, Öståkra 1² om 34,2 hektar och Öståkra 1³ m. fl. om 80 hektar, två obebyggda fastigheter om tillhoppa ej fullt 19 hektar samt en avstyckad mindre tomt. På de fideikommisset tillhöriga områdena finnes uppförda tre bostadsbyggnader tillhöriga enskilda personer. Områdena är i övrigt obebyggda. Huvuddelen av den fideikommisset tillhöriga marken, eller cirka 558 hektar, utgöres av produktiv skogsmark. De båda Öståkragårdarna, som innehåller 20 respektive 30 hektar inägojord och återstoden skogsmark, är bebyggda med bostads- och ekonomibyggnader som är i förhållandevis gott skick.

Beträffande fastigheterna i Knäbäcks by anser fortifikationsförvaltningen att det icke torde vara omöjligt att till godtagbara priser åstadkomma frivilliga uppgörelser om försäljning till kronan. I övrigt räknar ämbetsverket icke med några frivilliga uppgörelser utan torde expropriationsförfarande få tillgripas.

På grund av utsträckningen av riskområdet till sjöss efter utvidgningens genomförande räknar fortifikationsförvaltningen med att vissa åldrätter beläggna utanför område B och norr därom även måste inlösas.

Med utgångspunkt i värderingar som utförts av olika sakkunniga beräknar fortifikationsförvaltningen totalkostnaden för genomförandet av utvidgningen till i runt tal 4 100 000 kronor.

Yttranden

I ärendet har yttranden avgivits av länsstyrelsen i Kristianstads län, skogsstyrelsen, försvarets fastighetsnämnd, Samfundet för hembygdsvärd och Svenska naturskyddsföreningen. Härjämte har representanter för de av utvidgningen närmast berörda kommunerna, Brösarp och Degeberga, i en till chefen för försvarsdepartementet överlämnad skrift framfört sina synpunkter på föreliggande fråga.

Länsstyrelsen upplyser att styrelsen vid sammanträden den 13 oktober

och den 4 december 1954 berett ordsbor och representanter för kommuner och sammanslutningar m. fl. tillfälle att framföra sina synpunkter på den ifrågasatta utvidgningen. Länsstyrelsen har härjämte inhämtat länets naturskyddsråds yttrande i frågan. För egen del anför länsstyrelsen bland annat följande. Synnerlig vikt måste fästas vid vad befolkningen inom områdena A, B och C samt Knäbäck givit till känna i anledning av planerna på skjutfältets utvidgning. Fiskarena i Knäbäck har visserligen vid sammanträdena inför länsstyrelsen låtit tillkännagiva, att de såsom förhållandena utvecklat sig är villiga flytta från Knäbäck. Från inom områdena A och B boende har däremot givits uttryck för besvikelse och bitterhet att behöva bryta upp från för dem kära boplatser. De kommunala representanterna har framhållit, att ortsbefolkning och turister ännu mera än hittills skulle hindras att besöka den vackra kuststräckan mellan Haväng och Stora Juleboda. Dessa invändningar är vägande. Områdena A, B och C erbjuder betydande skönhetsvärden. Särskilt kan man peka på den vackra stranden norr om Knäbäck, Julebodaåns sträckning och bokskogen i nordväst och väster. Härtill kommer den med landskapet vackert harmonierande bebyggelsen i Knäbäck. Allt detta är emellertid bebyggelse, natur och landskap, som man möter även på andra platser i landet och som därför enligt länsstyrelsens mening icke kan betraktas som omistliga. — Det till Skåne förlagda pansarregementet, i främsta rummet avsett för Skånes försvar, bör beredas de bästa betingelser för att effektivt kunna utnyttja den nya stridsvagnsmaterielen. Länsstyrelsen finner sig därför — trots de intressen som därvid uppoffras — icke böra motsätta sig den föreslagna utvidgningen av skjutfältet. Vid sammanträdena inför länsstyrelsen har ofta framförts den meningen att skjutfältet även efter utvidgningen skulle befinnas vara för litet för sitt ändamål och att skjutfältet därför borde flyttas till annan plats. Förhoppningarna om en förflyttning torde icke vara realistiskt grundade. Det lär icke vara möjligt att i Skåne, södra Småland eller västra Blekinge finna en annan skjutplats, där icke vägar, järnvägar, samhällen eller mer betydande sjöfart ligger i farozonen. Av ekonomiska och andra praktiska skäl skulle det icke gå att förlägga ett skjutfält till dylik plats. Ravlundafältet däremot är ur säkerhetssynpunkt sett relativt gynnsamt beläget. Därest utvidgning av skjutfältet kommer till stånd anser sig länsstyrelsen kraftigt böra understryka att åtskilligt bör kunna göras för att tillgodose allmänhetens tillträde till skjutfältet ävensom för att befrämja vissa andra civila intressen.

Skogsstyrelsen, som inhämtat yttrande av skogsvårdsstyrelsen i Kristianstads län, anför att såväl det nuvarande skjutfältet som de till förvärv föreslagna områdena ligger inom sådant område, där skogens bestånd prövas erforderligt till skydd mot sand- eller jordflykt. Skogsstyrelsen som icke vill motsätta sig att fältet utvidgas på sätt som föreslagits, förutsätter emellertid att en starkare utglesning av skogen på allt sätt undvikes. Sty-

relsen utgår vidare från att i de fall risk för vinderosion och sandflykt uppstår, erforderliga åtgärder till motverkan härav utan dröjsmål vidtages av de militära myndigheterna efter samråd med sakkunskap på vinderosionens område.

Samfundet för hembygdsvård anför att det ur en rad olika synpunkter är olyckligt att utvidga det nuvarande skjutfältet. Det skulle betyda att övningsfältet på ett helt annat sätt än förut kommer att dominera stranden och bygden, att Knäbäcks by med dess värdefulla miljöbild liksom Lilla Juleboda och Skogsdala sannolikt försvinner, att en stor del av den vackra bokskogen decimeras och deformerar i samband med uthuggningar för militära övningar. Därtill kommer att bygdens karaktär av viktigt fritids- och rekreationsområde allvarligt skulle hotas, en olägenhet som skulle beröra en mycket stor del av östra Skåne. Det kan också befaras att det utomordentligt värdefulla strandområdet mellan Haväng och Knäbäck liksom dynamrådet intill Lilla Juleboda utsättes för åverkan av olika slag. — *Samfundet* föreslår att en grundlig utredning verkställs om möjligheten att förlägga skjutfältet till annan ort.

Svenska naturskyddsföreningen, som inhämtat yttrande från Skånes naturskyddsförening och tagit del av förenämnda yttrande från *Samfundet* för hembygdsvård, anser att stora svårigheter föreligger att inne i landet erhålla ett skjutfält med lämplig mark och som ger erforderligt utrymme för skjutning med pansarvagnar. Frågan om skjutfältets förläggning till annat håll bör emellertid prövas så grundligt som möjligt. Föreningen anser det därför lämpligt att *Samfundet*, som synes på allvar räkna med att ett lämpligare område kan uppletas, anmodas att i samråd med representant för militär myndighet och Skånes naturskyddsförening verkställa en snabbinventering av möjligheterna att förlägga skjutfältet till annan plats. — *Skånes naturskyddsförening* har i sitt förenämnda yttrande anfört bland annat följande. Kuststräckan mellan Haväng och Juleboda och terrängen där innanför är med rätta berömd för sin storslagna och säregna natur. När det på sin tid blev tal om att såsom skjutfält utnyttja nämnda område yppades från olika håll farhågor för att naturen skulle utsättas för förstörelse i olika avseenden. Bland annat befarade man att den glesa markvegetationen inom de hedartade partierna skulle rivs upp genom stridsvagnarna. Dessa farhågor har dessbättre visat sig ogrundade. Även om det helt naturligt icke kunnat undvikas, att skador uppstått på markvegetationen har dessa varit av ringa omfattning och icke givit upphov till sandflykt i nämnvärd utsträckning. Ej heller har skador av annat slag uppstått, som kunnat tillmätas större betydelse. Med visst fog kan det rent av sägas, att områdets användande som skjutfält medfört några positiva resultat ur naturskyddssynpunkt. Som exempel härpå kan anföras att de magra åkerfält som fanns vid de förutvarande jordbruken på strandheden och som störde helhetsbilden, numera vuxit igen, så att strandheden i dag

ter sig än mera storslagen än tidigare. Beträffande djurlivet torde under inga omständigheter kunna hävdas att faunan har utarmats såsom en följd av den militära verksamheten. — De delar av området, som ur naturskyddssynpunkt är mest värdefulla, befinner sig redan inom det nuvarande skjutfältet. De till förvärv föreslagna områdena är därför till vissa delar relativt likgiltiga ur naturskyddssynpunkt. Detta gäller t. ex. större delen av den planterade tallskogen mellan Knäbäcks-bäcken och Julebodaån. Värdefullare icke minst ur rekreationssynpunkt är själva kuststräckan mellan Knäbäck och Juleboda. En klenod är också den vackra bokskogen vid Östakra. Allra dyrbarast synes dock Knäbäcks fiskeläge vara och det är med yttersta beklagande som föreningen konstaterar att denna sannskylidiga idyll skall behöva uppoffras. Föreningen ifrågasätter om icke åtminstone de vackraste och ur kulturhistorisk synpunkt värdefullaste husen skulle kunna bevaras och utnyttjas för något militärt ändamål. — Från militärt håll har betonats att det trots noggranna undersökningar icke varit möjligt att i södra Sverige finna ett område, som skulle kunna ersätta Ravlundafältet såsom pansarskjutfält. Föreningen är benägen att tro på sanningen i detta påstående och kan i varje fall icke själv ge anvisning på ett sådant område. Om mot förmodan ett dylikt område kunde uppletas skulle med visshet intrånget på mänsklig bebyggelse och verksamhet blivit avsevärt större än inom Ravlundaområdet och innebära att ett betydande antal gårdar och hus måste utrymmas, åkrar nedläggas, skogar fällas och vägar omläggas. — Föreningen vill ur de synpunkter föreningen har att företräda icke motsätta sig en utvidgning av skjutfältet i enlighet med de uppgjorda planerna. Föreningen förutsätter att de militära myndigheterna visar samma hänsyn som hittills gentemot naturskyddsintressena och vidare att det s. k. Havängsrådet kommer att bestå även i fortsättningen och fungera på samma sätt som hittills.

Försvarets fastighetsnämnd erinrar om att Samfundet för hembygdsvård och Svenska naturskyddsföreningen hemställt att en grundlig utredning måtte verkställas angående förflyttning av Skånska pansarregementets skjutfält till annan plats. Jämväl Brösarps och Degeberga kommuner, vilka närmast kommer att beröras av den föreslagna utvidgningen, har i en till chefen för försvarsdepartementet överlämnad skrivelse framfört att det nuvarande skjutfältet borde slopas och ett nytt förläggas till annan ort. — Med anledning av de från olika håll framförda förslagen till flyttning av ifrågavarande skjutfält har fastighetsnämnden ansett det önskvärt att kunna framlägga en redogörelse för de undersökningar, som i samband med anskaffandet av Ravlundafältet verkställts genom arméstabens försorg. På anmodan av nämnden har arméstaben inkommit med en dylik redogörelse, av vilken framgår att sedan år 1938, då rekognosceringarna påbörjades, ett stort antal områden såväl inom Skåne som i angränsande län undersökts. Följande områden hade därvid gjorts till föremål för

grundligare undersökningar, nämligen Ringenäs, Hovs hallar, Slättaröd, Öllöv, Farhult, Falsterboudde, Kabusa, Gladsax hallar, Ravlunda och Rinkaby, samtliga belägna längs kusten, ävensom två inne i landet belägna områden vid Tönnersjö och Kosta. Längs väst- och sydkusten visade det sig omöjligt att erhålla tillräckliga säkerhetsområden med hänsyn till den helt nära kusten gående sjöfartsleden. På östkusten däremot, där sjöfartsleden går långt från kusten, visade det sig möjligt att utfå tillräckligt stort säkerhetsområde över vatten. Den lämpligaste förläggningen av ett skjutfält bedömdes vara mellan Simrishamn och Åhus. Valet kom härigenom att falla på området vid Ravlunda, som visade sig ur militär synpunkt lämpligt såsom pansarskjutfält, vartill kom att området var glesbebyggt och marken ur jordbrukssynpunkt av svag beskaffenhet. De undersökta områdena inne i landet visade sig olämpliga bland annat med hänsyn till de mycket stora områden, som i så fall ur säkerhetssynpunkt måste förvärfvas. Sistnämnda områden genomkorsas dessutom av vägar och järnvägar, varjämte marken, därest den icke består av moss- och myrmark, är mycket stenbunden och olämplig för bandfordon. Förutom nu nämnda områden har sedermera genom arméstabens försorg ett stort antal områden inom södra Sverige undersökts. Därvid har icke framkommit något område, som visat sig lämpligt och användbart såsom pansarskjutfält. Enligt fastighetsnämndens mening visar arméstabens utredning att det enda såsom pansarskjutfält lämpliga området inom sydligaste Sverige är beläget vid Ravlunda. Med hänsyn härtill anser nämnden att anledning saknas att gå i författning om ytterligare undersökningar för att på annan plats finna ett för anordnande av skjutfält för Skånska pansarregementet lämpligt område.

I syfte att på platsen närmare studera förhållandena har nämndens ledamöter och experter i två omgångar besökt Ravlundafältet och de till utvidgning av fältet föreslagna områdena. Nämnden har i anslutning till sina besök vid Ravlunda varit närvarande vid två av länsstyrelsen i Kristianstads län den 13 oktober och den 4 december 1954 anordnade sammanträden, vid vilka markägare samt representanter för av utvidgningen berörda kommuner ävensom naturskyddssammanslutningar beretts tillfälle att framlägga sina synpunkter i frågan.

Beträffande det framlagda förslaget till utvidgning av Ravlundafältet anser nämnden i likhet med de militära myndigheterna och fortifikationsförvaltningen att, sedan Skånska pansarregementet tillförts ny tung stridsvagnsmateriel, en utvidgning av skjutfältet är ofrånkomlig för att den nya materielen skall kunna till fullo utnyttjas. Det längsta skjutavstånd på land som för närvarande kan uttagas vid direkt skjutning är 900 meter medan från flera punkter inom utvidgningsområdet skjutavstånd på 1 300—1 600 meter kan erhållas, varjämte från en punkt en skottvidd av 2 000 meter kan uttagas. Genom utvidgningen kommer skjutfältets areal att nära nog fördubblas. Härigenom kan övningarna göras mer omväxlande

än tidigare och skjutning under framryckning kommer att kunna äga rum. Nämnden anser att det ur militär synpunkt är av vital betydelse att utvidgningsförslaget fullföljes. Genom utvidgningen av fältet torde dessutom kunna vinnas att särskilt ömtåliga områden i viss utsträckning kan friställas från övningar.

Inom utvidgningsområdet är mantalsskrivna 48 personer, varav 36 inom Knäbäcks by. Från fiskarena i Knäbäck har vid nämnda sammanträden framhållits, att de alltsedan skjutfältets tillkomst lidit stort intrång i sitt fiske genom att de under skjutningar icke kunnat fiska på sina vanliga fångstplatser. Då de icke längre kan leva på sitt näringsfång har några sålt sina fastigheter till sommargäster och avflyttat till annan ort. Andra, som likaledes är villiga att avflytta, har icke kunnat flytta, då deras tillgångar är bundna i fastigheter, som det är svårt att avyttra under förhandenvärande förhållanden. Fiskarena önskar för sin del en snabb lösning av frågan. Med anledning av vad från fiskarens håll anförts anser sig nämnden kunna konstatera, att fiskarena med tillfredsställelse ser fram mot tidpunkten för inlösen av deras fastigheter. Vad härefter gäller markägarna i övrigt inom utvidgningsområdet har vid förenämnda sammanträden representanter för dessa förklarat att de icke är villiga att avstå från sina fastigheter eller delar därav. Även representanter för ägarna till inom området befintliga, på ofri grund belägna byggnader har förklarat sig ovilliga att avstå från desamma. Sistnämnda byggnader har i huvudsak använts såsom sommarbostäder. Nämnden anser att beträffande den del av utvidgningsområdet, som tillhör Christinehofs fideikommiss liksom beträffande de såsom sommarbostad utnyttjade byggnaderna skäl av social natur mot den föreslagna utvidgningen icke kan andragas. Möjligen skulle så kunna vara förhållandet beträffande de båda Öståkragårdarna, vilka brukas av ägarna. Med hänsyn till gårdarnas storlek torde dock för dessa gårdar utgående ersättningar bli av den storleksordningen, att någon svårighet för vederbörande ägare att på annat håll skaffa sig ersättning för de avyttrade fastigheterna icke borde behöva uppkomma. Nämnden anser sig sålunda kunna konstatera att såvitt gäller den inom utvidgningsområdena bosatta befolkningen ur sociala synpunkter några välgående skäl mot utvidgningsförslaget icke synes kunna andragas.

Vid förenämnda sammanträden liksom i Brösarps och Degeberga kommuners skrivelse har framhållits, bland annat, att den skjutplats, som avsåges att förläggas väster om Lilla Juleboda, kommer att ligga på ett avstånd av endast cirka en kilometer från Maglehems samhälle, varigenom befolkningen i samhället kommer att tillskyndas stort obehag genom ljudstörningar vid skjutning med stridsvagnspjäserna. Från militärt håll har i anledning härav anförts, att en skogsridå kommer att kvarlämnas mellan skjutplatsen och samhället. Nämnden är medveten om att vissa ljudstör-

ningar kommer att uppstå för innevånarna i Maglehems samhälle men anser sig icke på denna grund kunna förorda en begränsning av utvidgningsområdet i riktning mot samhället, enär i så fall den enda möjligheten att uttaga ett skjutavstånd av 2 000 meter vid skjutning mot mål på land skulle bortfalla.

Såsom framgår av den genom riksantikvarieämbetets försorg företagna utredningen finns inga fasta fornlämningar inom utvidgningsområdet. Däremot finns inom Kåbäcks by några fiskarebodas samt en smedja, som är av kulturhistoriskt värde. Vidare anses fastigheten Öståkra 1³ och Orehus skolbyggnad äga kulturhistoriskt intresse. Nämnden finner det beklagligt att den idylliska bebyggelsen i Knäbäck icke torde kunna bibehållas. Beträffande byggnaderna på fastigheten Öståkra 1³ förutsätter nämnden att dessa bibehållas och upprustas. Utrymmena inom byggnaderna synes kunna utnyttjas såsom förråd, förläggning eller på annat sätt. Därest så visar sig möjligt ur övningssynpunkt bör jämväl Orehus skolbyggnad bibehållas.

I likhet med Skånes naturskyddsförening anser sig nämnden efter sina besök vid Ravlundafältet kunna konstatera, att de ojämförligt vackraste partierna redan befinner sig inom skjutfältets gränser. Nämnden har dock icke kunnat finna att detta medfört att området blivit lidande ur naturskyddssynpunkt. Tvärtom torde genom att området utnyttjats såsom skjutfält hava undvikits att strandområdet, såsom skett norr om Knäbäck, planterats med tall, varigenom områdets hedkaraktär bibehållits och måhända rent av förstärkts. Nämnden har visserligen kunnat konstatera att skador uppstått inom vissa områden av fältet genom körning med bandfordon men dessa skador synas dock vara av förhållandevis ringa omfattning. Beträffande de områden, som avses skola införlivas med skjutfältet, anser nämnden att några omistliga värden ur naturskyddssynpunkt icke därigenom går förlorade även om det i och för sig är beklagligt att strandremsan mellan Knäbäck och Juleboda under vissa tidsperioder kommer att avspärras för allmänheten. I detta sammanhang vill nämnden framhålla det önskvärda i att avspärrning av fältet särskilt under sommaren i god tid och på lämpligt sätt kungöres för allmänheten. Vidare synes det önskvärt att liksom hittills skjutningar regelmässigt icke äger rum under lördagar och söndagar. Härigenom skulle allmänheten beredas tillfälle att under veckohelgerna i obegränsad omfattning besöka fältet.

Från olika håll har framhållits den risk för sand- och jordflykt som skulle uppstå genom att skogen på vissa delar av utvidgningsområdet måste utgallras. Skogsstyrelsen har i sitt utlåtande framhållit att en starkare utglesning av skogen på allt sätt bör undvikas och att om risk för vinderosion och sandflykt uppstår, erforderliga åtgärder för att motverka detta utan dröjsmål måste vidtagas av vederbörande militära myndigheter efter samråd med sakkunskap på vinderosionens område. Fastighetsnäm-

den vill understryka vikten av vad skogsstyrelsen härom anfört och vill i detta sammanhang föreslå att skjutfältsförvaltningen tillföres ökad personal och erforderlig maskinell utrustning för vård av såväl det nuvarande fältet som utvidgningsområdet. Nämnden vill särskilt framhålla vikten av att medel ställes till förfogande för utförande av erforderliga skogsplanteringsåtgärder.

Med hänsyn till det anförda anser nämnden att, även om vissa civila intressen kommer att bli lidande vid ett genomförande av utvidgningsförslaget, de militära kraven på att erhålla ett för Skånska pansarregementet tillfredsställande skjutfält i första hand bör tillgodoses. Nämnden finner sig med anledning härav böra tillstyrka förevarande förslag till utvidgning av Ravlundafältet.

Departementschefen

Jag vill till en början något redogöra för de krav som ur militär synpunkt bör uppställas på ett för moderna stridsvagnar användbart pansarskjutfält. Fältet får icke ligga på för stort avstånd från vederbörande truppförbands förläggningsplats. Om möjligt bör det ligga inom ett avstånd av 10 mil från förläggningsplatsen för att alltför tidsödande och kostnadskrävande förflyttningar skall kunna undvikas. Fältet måste vidare vara betryggande ur säkerhetssynpunkt. Riskområdets storlek är avgörande för hur stort fältet bör vara. Vid förläggning utan anslutning till något vattenområde bör fältet ha minst 2,5 mils längd och 2 mils bredd. Därest riskområdet förlägges över vatten kan det erforderliga markområdet minskas avsevärt såväl i djupled som i sidled. Fältet bör dock medgiva uttagande av skjutavstånd mot mål på land av minst 2 000 meter ävensom tillåta gruppering i sidled och ge möjlighet att verkställa framryckning från utgångsgruppering. Slutligen bör terrängen vara omväxlande och i huvudsak lättframkomlig för bandfordon. Marken bör icke vara stenbunden och risken för skogsbrand bör vara begränsad. Vid skjutfält som gränsar mot vatten bör fiske och sjötrafik icke förekomma i större utsträckning inom riskområdet.

Det nuvarande skjutfältet för Skånska pansarregementet vid Ravlunda uppfyllde de militära krav som år 1943, då fältet anskaffades, uppställdes på ett pansarskjutfält. Sedan regementet numera tillförts den nya långskjutande centurionstridsvagnen medgiver emellertid skjutfältet icke längre uttagande av tillräckliga skjutavstånd på land, vartill kommer att fältet icke heller i erforderlig utsträckning tillåter gruppering i sidled och skjutning under framryckning. Fortifikationsförvaltningen har därför föreslagit att det nuvarande skjutfältet skall väsentligt utvidgas.

För att få förslaget så allsidigt belyst som möjligt har, såsom framgår av det föregående, yttranden inhämtats från länsstyrelsen i Kristianstads län, skogsstyrelsen, Samfundet för hembygdsvård, Svenska naturskydds-

föreningen samt försvarets fastighetsnämnd. Genom länsstyrelsens försorg har härjämte vid två tillfällen särskilda möten anordnats för att bereda ordsbor och representanter för kommuner m. fl. tillfälle att framföra sina synpunkter. Länsstyrelsen har i sitt yttrande förklarat att styrelsen ej vill motsätta sig en utvidgning av skjutfältet i enlighet med vad som föreslagits av fortifikationsförvaltningen, ehuru länsstyrelsen framhåller att stora civila intressen därvid uppoffras. Skogsstyrelsen har förklarat att hinder ur skogsvårdssynpunkt ej föreligger mot att fältet utvidgas. Samfundet och naturskyddsföreningen har i sina yttranden föreslagit att en utredning verkställes om möjligheterna att flytta skjutfältet till annan ort. Jämväl representanter för de av utvidgningsförslaget närmast berörda kommunerna har föreslagit att skjutfältet ersättes av ett nytt sådant fält, beläget på annan plats. Försvarets fastighetsnämnd slutligen tillstyrker utvidgningsförslaget. Nämnden, som har en sådan sammansättning att såväl militära som civila intressen är representerade, har bland annat till uppgift, att, då fråga uppkommer om förvärv av större markområden för försvaret, utreda förvärvets lämplighet och därvid även tillse att civila synpunkter på markens eventuella användning beaktas.

Beträffande möjligheterna att förlägga skjutfältet till annan plats har ingående undersökningar gjorts genom arméstabens försorg. För resultaten av dessa undersökningar har närmare redogjorts i fastighetsnämndens yttrande. Av redogörelsen framgår att sedan 1938 ett mycket stort antal områden såväl i Skåne som i angränsande landskap undersökts. De områden, som undersökts i de inre delarna av landet, har visat sig olämpliga bland annat med hänsyn till de mycket stora markområden, cirka 50 000 hektar, som i så fall ur säkerhetssynpunkt måste inköpas. Dessa områden genomkorsas dessutom av vägar och järnvägar, varjämte marken, i de fall den icke består av myr- och mossmark, är mycket stenbunden och olämplig för bandfordon. Fastighetsnämnden har i sitt yttrande uttalat, att de gjorda undersökningarna visar att Ravlunda är det enda för pansarskjutning lämpliga området i sydligaste Sverige. Nämnden har således kommit till samma uppfattning som dåvarande departementschefen givit uttryck för i samband med förvärvet av det ursprungliga skjutfältet (jfr s. 4). Jag delar helt denna uppfattning. Några skäl att vidtaga ytterligare undersökningar om möjligheterna att förlägga skjutfältet till annat område anser jag icke föreligger.

Från olika håll har framhållits att den föreslagna utvidgningen innebär ett djupt ingrepp i förhållandena i bygden och medför att åtskilliga personer måste lämna sina boplatser och yrken. Inom utvidgningsområdet är för närvarande mantalsskrivna 48 personer, av vilka 36 i Knäbäcks by. Såsom framgår av det föregående har länsstyrelsen under hösten 1954 anordnat två sammanträden med ordsbor och representanter för av utvidgningen berörda kommuner m. fl. Vid dessa möten har även fastighets-

nämnden närvarit. Nämnden har därvid ansett sig kunna konstatera att fiskarena i Knäbäcks by med tillfredsställelse ser fram mot tidpunkten för inlösen av deras fastigheter. Däremot torde övriga fastighetsägare icke vara villiga att frivilligt avstå från sin egendom. Nämnden anser dock att ur sociala synpunkter några vägande skäl mot utvidgningsförslaget icke kan andragas. Jag ansluter mig till denna uppfattning. Hade skjutfältet förlagts till annan plats än Ravlunda skulle olägenheterna ur social synpunkt säkerligen ha blivit väsentligt större.

Inom det nuvarande skjutfältet finns områden med ovanligt vacker och säregen natur. De av fortifikationsförvaltningen nu till förvärv föreslagna områdena är däremot icke lika värdefulla ur naturskyddssynpunkt. Fastighetsnämnden anser sig efter sina besök vid Ravlunda kunna konstatera att de ojämförligt vackraste partierna redan befinner sig inom skjutfältets gränser. Samma uppfattning har Skånes naturskyddsförening givit uttryck åt i sitt i det föregående återgivna yttrande till Svenska naturskyddsföreningen. Några ur naturskyddssynpunkt omistliga värden torde därför icke gå förlorade om områdena införlivas med skjutfältet. Jag vill i detta sammanhang erinra om att föredragande departementschefen i förenämnda proposition 1943: 302 uttalade att ett militärt utnyttjande av området icke behövde medföra, att dess säregna karaktär spolierades. Vidare framhöll han att man vid ett militärt förvärv av området kunde räkna med att detta jämväl i framtiden komme att få bibehålla sin karaktär av hedlandskap medan det i annat fall måste vara en tidsfråga när de öppna vidderna ändrat karaktär genom skogsplantering eller när området tagits i anspråk för villabebyggelse. Jag anser mig kunna konstatera att erfarenheterna från de gångna tio åren sedan skjutfältet anskaffades bestyrkt att de främst från naturskyddshåll framförda farhågorna att den säregna naturen skulle spolieras visat sig betydligt överdrivna. Om det nu föreliggande förslaget till utvidgning genomföres kan de ömtåligaste delarna av nuvarande fältet ytterligare skonas genom att större möjligheter skapas att förlägga övningar till mera oömma delar av området. — Inom utvidgningsområdena finnes inga fasta fornlämningar. De byggnader inom områdena som äger kulturhistoriskt intresse bör om möjligt bibehållas. De regler, som hittills tillämpats beträffande vården av det nuvarande skjutfältet, bör även gälla för skötseln av de nya områdena. Möjligheterna att utnyttja skjutfältet som fritidsområde är icke alltför begränsade. Under sommarmånaderna äger nämligen skjutningar rum i mindre omfattning än under andra tider av året, och som regel pågår skjutningar icke alls under veckohelgerna.

Ur militär synpunkt är det av vital betydelse att det framlagda förslaget till utvidgning av Ravlundafältet genomföres. Någon effektiv skjututbildning med den nya stridsvagnsmaterielen torde eljest icke kunna anordnas. Någon möjlighet att förflytta skjutfältet till annan plats inom sydligaste

Sverige finns såsom förut framhållits icke. Såsom jag vidare framhållit tidigare kan ur sociala synpunkter eller ur naturskyddssynpunkt några vägande skäl mot utvidgningen icke anföras. Den föreslagna utvidgningen bedömes tillfyllest för tillgodoseende av nu kända eller skönjbara krav på ett pansarskjutfält. Jag föreslår därför att det nuvarande skjutfältet utvidgas i enlighet med fortifikationsförvaltningens förslag.

Såsom förut nämnts har i årets statsverksproposition under förevarande anslag beräknats ett belopp av 3 500 000 kronor för nästa budgetår. Av nämnda belopp har 3 400 000 kronor avsetts för genomförandet av utvidgningen av Ravlunda skjutfält. Beräkningen grundade sig på en av fortifikationsförvaltningen överslagsvis gjord uppskattning av medelsbehovet. Sedan detaljvärderingar numera utförts räknar ämbetsverket med en något högre kostnad eller totalt 4 100 000 kronor. Kostnadernas fördelning på de olika fastigheterna och fastighetsdelarna framgår av till ärendet hörande handlingar, som kommer att överlämnas till vederbörande utskott.

Under senare år har som regel ett särskilt belopp beräknats för att möta *oförutsedda utgifter* i samband med markförvärv. I de fall där expropriation måste tillgripas kan det inträffa att den fastställda expropriationsersättningen överstiger det vid anslagsberäkningen uppskattade värdet av expropriationsföremålet. Dessutom kan prisstegringar inträffa under den ofta ganska långa tid som förflyter innan förvärvet kan genomföras. Genom att särskilda medel anvisats för att möta oförutsedda utgifter har det i många fall blivit möjligt att undvika att varje brist i en anslagspost för markförvärv måste föranleda särskilt riksdagsäskande. Liksom hittills varit fallet bör vidare de för oförutsedda utgifter anvisade medlen kunna i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut i varje särskilt fall utnyttjas för att bestrida kostnader för smärre kompletteringar av fastighetsbeståndet. — Jag föreslår att för detta ändamål anvisas 100 000 kronor för nästa budgetår.

Jag beräknar sålunda för arméns del följande medelsbehov föreligga.

Utvidgning av Ravlunda pansarskjutfält	4 100 000
Oförutsedda utgifter	100 000
	<hr/>
	Summa kronor 4 200 000

Under åberopande av det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv för armén* för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 4 200 000 kronor.

Marinens delfond

[2] **Vissa markförvärv för marinen.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (bil. 25, punkt 16) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Vissa markförvärv för marinen för budgetåret 1955/56 beräkna ett investeringsanslag av 250 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet för detta ändamål.

I sina medelsäskanden för nästa budgetår (skr. $\frac{20}{8}$ 1954 och $\frac{3}{2}$ 1955) har *fortifikationsförvaltningen* beräknat 100 000 kronor för inköp av mark för en *förrådsanläggning för Stockholms kustartilleriförsvar*. Inköpet avses även skola omfatta vissa byggnader, vilka lämpligen kan iordningställas för förrådsändamål. Kostnaderna för denna del av förvärvet bör emellertid enligt fortifikationsförvaltningens mening bestridas från det å fastighetsfonden under marinens delfond uppförda anslaget till anordnande av vissa förråd och garage.

Ärendet är av den natur att en fullständig redogörelse för detsamma icke bör lämnas till statsrådsprotokollet. Närmare upplysningar torde få inhämtas genom de handlingar som kommer att överlämnas till riksdagens vederbörande utskott.

Departementschefen

Jag föreslår att 100 000 kronor beräknas under förevarande anslag för genomförandet av ifrågavarande förvärv. Övriga kostnader torde såsom fortifikationsförvaltningen föreslagit få bestridas från anslaget till anordnande av vissa förråd och garage, under vilket anslag medel för nästa budgetår beräknats för bland annat en förrådsanläggning för Stockholms kustartilleriförsvar.

Av skäl som anförts vid behandlingen av motsvarande anslag under arméns delfond bör medel beräknas för *oförutsedda utgifter*. Dessa medel torde huvudsakligen komma att användas för smärre kompletteringar av marinens fastighetsbestånd. Fortifikationsförvaltningen har sålunda vid beräkningen av denna post anmält att behov av medel kommer att föreligga för att inlösa viss tomtmark vid örlogsvarvet i Karlskrona och för förvärv av ett invid marina anläggningar beläget mindre markområde för att förhindra att området exploateras för sommarstugebebyggelse. Jag föreslår att för oförutsedda utgifter beräknas ett belopp av 150 000 kronor.

Under förevarande anslag torde sålunda följande medelsbehov föreligga.

Förvärv av mark för förrådsanläggning för Stockholms kustartilleriförsvar	100 000
Oförutsedda utgifter	150 000
	<hr/>
	Summa kronor 250 000

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv för marinen* för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 250 000 kronor.

Flygvapnets delfond

[3] **Vissa markförvärv för flygvapnet.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (bil. 25, punkt 23) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till *Vissa markförvärv för flygvapnet* för budgetåret 1955/56 beräkna ett investeringsanslag av 3 500 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet för detta ändamål.

För innevarande budgetår har under förevarande anslag upptagits ett belopp av 1 500 000 kronor.

Flygförvaltningen har i fråga om medelsbehovet för markförvärv för nästa budgetår i sina medelsäskanden (skr. $11/8$ och $27/8$ 1954) anfört i huvudsak följande.

Markförvärv för flygfältsarbeten. För att kunna genomföra erforderliga markförvärv i takt med planerade nyanläggningar och utvidgningar av flygfält räknar flygförvaltningen för nästa budgetår med ett medelsbehov av 4 300 000 kronor. Markförvärv beräknas bland annat komma att ske för utbyggnad av en andra startbana vid vissa flottiljer. Härför erfordras avsevärda markförvärv, som kommer att ställa sig särskilt kostsamma. På grund av rådande dränerings- och terrängförhållanden samt för att minska uppkommande intrång i kringliggande samhällsbyggnader måste nämligen de nya banorna huvudsakligen förläggas utanför befintliga fält. Vidare har första banan vid ifrågavarande flottiljer utförts i den ur markförvärvs- och byggnadssynpunkt billigaste riktningen. Även vid övnings- och krigsflygfälten kommer på grund av speciella lokala förhållanden markförvärven att medföra avsevärda kostnader.

Markförvärv för bomb- och skjutplatser. För genomförande av en inom flygförvaltningen upprättad plan för utbyggnad och nyanläggning av bomb- och skjutplatser erfordras markförvärv för en beräknad totalkostnad av 985 000 kronor. Medelsbehovet för de under budgetåret 1955/56 aktuella markförvärven beräknar flygförvaltningen till 240 000 kronor.

Tvångsinlösen av mark enligt byggnadslagen. För detta ändamål och för genomförande av smärre kompletteringar av flygvapnets markbestånd beräknar flygförvaltningen för nästa budgetår ett belopp av 100 000 kronor.

Förvärv av det s. k. Eklundshovsområdet vid Södertörns flygfält. Ifrågavarande område består av ett trettiotal mindre fastigheter belägna i omedelbar anslutning till den ena av flottiljens startbanor. På fastigheterna uppförda byggnader av olika slag utgör i en del fall flyghinder. Olyckstill-

bud har förekommit. Den omedelbara närheten till startbanan medför vidare att inom området bosatta personer utsätts för allvarliga bullerstörningar. Ett flertal av fastigheterna inom området har redan förvärvats av kronan. Flygförvaltningen föreslår nu att ytterligare fastigheter inom detta område förvärvas. Därvid hör enligt ämbetsverket i första hand de fastigheter inköpas som utgör flyghinder. Värdet av dessa fastigheter beräknar ämbetsverket till omkring 450 000 kronor. Vidare bör kronan, i den mån vederbörande ägare så påfordrar, inlösa sådana fastigheter som är utsatta för allvarliga bullerstörningar. Värdet av de fastigheter som av denna anledning kan ifrågakomma för förvärv beräknar flygförvaltningen till omkring 280 000 kronor. De sammanlagda kostnaderna uppskattar ämbetsverket sålunda till cirka 730 000 kronor, vartill kommer kostnader för förvärv av mellan fastigheterna belägna vägar och för oförutsedda utgifter, cirka 70 000 kronor. Flygförvaltningen räknar sålunda med ett medelsbehov av omkring 800 000 kronor för detta ändamål.

Det sammanlagda medelsbehovet under anslaget utgör således enligt ämbetsverket ($4\,300\,000 + 240\,000 + 100\,000 + 800\,000 =$) 5 440 000 kronor för nästa budgetår.

Departementschefen

För att möjliggöra en snabbare takt i utbyggnaden av flygfälten har jag i årets statsverksproposition (bil. 25, s. 24) föreslagit en höjning av anslaget till flygfältsarbeten från 25 till för nästa budgetår 30 miljoner kronor. I konsekvens härmed bör ökade medel ställas till förfogande för att genomföra de markförvärv som erfordras för flygfältsarbetena. Såsom flygförvaltningen framhållit kan dessa komma att bli särskilt omfattande bland annat därför att ett flertal banor i huvudsak måste läggas utanför de befintliga fälten.

Under förevarande anslag torde vidare medel beräknas för markförvärv för bomb- och skjutplatser och för inlösen av fastigheter inom det s. k. Eklundshovsområdet. Slutligen torde för att kunna genomföra smärre kompletteringar av flygvapnets fastighetsbestånd och för att bestrida kostnader för tvångsinlösen av mark enligt byggnadslagen medel beräknas för oförutsedda utgifter i likhet med vad som skett under arméns och marinens delfonder.

Enligt min uppskattning av medelsbehovet torde ett belopp av 3 500 000 kronor förslå för att under nästa budgetår genomföra de nödvändigaste markförvärven för här angivna ändamål. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om hur dessa medel skall utnyttjas.

Åberopande det anförda får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Vissa markförvärv för flygvapnet* för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 3 500 000 kronor.

Försvarets fabriksfond

[4] **Uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter.** Kungl. Maj:t har i årets statsverksproposition (bil. 25, punkterna 39 och 40) föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, till Uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter och till Anskaffning av maskiner och annan utrustning för centrala tvätt- och reparationsanstalter beräkna investeringsanslag av 2 700 000 kronor respektive 1 000 000 kronor. Jag anmäler nu det slutliga medelsbehovet för ifrågavarande ändamål.

Statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande har den 14 juni 1954 avgivit betänkande angående samordning av den statliga tvättverksamheten m. m. Kommittén konstaterar att flertalet av de statliga tvättanstalterna endast tillgodoser den egna institutionens tvättbehov och i allmänhet har en så låg kapacitet att de icke medger rationell drift i industriell skala. En centralisering av tvätt- och reparationsverksamheten skulle enligt kommittén medföra betydande besparingar. Vid utarbetandet av förslaget rörande tvättverksamhetens framtida ordnande har kommittén därför inriktat sig på att ge tvättanstalterna en för ekonomisk drift lämplig storlek. Landet föreslås indelat i tolv uppsamlingsområden, vart och ett omfattande ett eller flera län, med en central tvättanläggning inom varje område. Anläggningen avses för inom ifrågavarande område befintliga statliga institutioner samt institutioner tillhörande landsting, kommuner m. fl. Enligt kommittéförslaget erfordras helt nya anläggningar eller utbyggnad av befintliga anläggningar inom de flesta uppsamlingsområdena. Med hänsyn till de betydande kapitalinvesteringar, som erfordras för inrättande av de nya anläggningarna, räknar kommittén med att utbyggnadsprogrammet måste genomföras under en rätt lång tidrymd. Tvättverksamheten bör enligt kommittén drivas i bolagsform. De olika beställningsgrupperna — försvarsväsendet, sinnessjukvården, landstingen m. fl. — bör beredas tillfälle att genom representanter i bolagsstyrelsen utöva ett direkt inflytande på verksamheten. Bolaget bör konstrueras såsom ett fullt självständigt, statsägt bolag.

Det är icke min avsikt att här behandla det ifrågavarande kommittéförslaget i dess helhet utan endast det avsnitt som avser uppförande av en ny central tvätt- och reparationsanstalt inom det uppsamlingsområde, som enligt kommittéförslaget omfattar Kronobergs och Blekinge län samt södra delen av Kalmar län. Denna fråga har nämligen aktualiserats av att Gullberna sinnessjukhus, som är under uppförande i Karlskrona, beräknas åtminstone delvis kunna tagas i bruk vid årsskiftet 1957—1958, vid vilken tidpunkt frågan om hur sjukhusets tvätt skall ombesörjas bör vara löst. Enligt de av kommittén uppgjorda planerna skall sjukhusets tvätt ombesörjas av en ny till Karlskrona förlagd tvättanstalt, som förutom för sjuk-

huset är avsett för statliga institutioner (främst försvarets) och institutioner tillhörande landsting m. fl. inom det förut angivna uppsamlingsområdet. Den nuvarande till Karlskrona förlagda tvätt- och reparationsanstalten under försvarets fabriksstyrelse föreslås av kommittén bli nedlagd. Kostnaderna för den nya tvätt- och reparationsanstalten beräknar kommittén till 3,7 miljoner kronor, varav 2,7 miljoner kronor för byggnader och 1 miljon kronor för maskiner.

Genom beslut den 10 december 1954 har Kungl. Maj:t uppdragit åt *försvarets fabriksstyrelse* att till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till uppförande av den nya tvättanstalten.

Med skrivelse den 31 januari 1955 har fabriksstyrelsen överlämnat förslag i ämnet. Av skrivelsen inhämtas i huvudsak följande.

Fabriksstyrelsen redogör till en början något för den centralisering som ägt rum av försvarets tvätt- och reparationsverksamhet. Vid 1943 års riksdag beslöts att den ditintills förbandsvis bedrivna tvätt- och reparationsverksamheten skulle rationaliseras genom att denna verksamhet koncentrerades till ett mindre antal centrala tvätt- och reparationsanstalter vilka skulle underställas fabriksstyrelsen. I överensstämmelse med av riksdagen fattade beslut åren 1943, 1944 och 1953 har dylika anstalter uppförts i Stockholm, Boden, Visby, Långsele och Umeå. Därjämte har såsom provisoriska centralanstalter tills vidare utnyttjats befintliga anstalter i Landskrona och Karlskrona.

Beträffande den föreslagna nya anläggningen anför fabriksstyrelsen att styrelsen undersökt lämpligheten att förlägga densamma antingen till Karlskrona, där den nuvarande tvätt- och reparationsanstalten är belägen, eller till annan ort i sydöstra Sverige. Därvid har det visat sig, att den med hänsyn till transportkostnaderna lämpligaste förläggningsorten är belägen omkring fem mil norr om Karlskrona. En förläggning av anläggningen till denna plats skulle emellertid medföra avsevärda olägenheter ur personal-synpunkt. Vidare måste man räkna med att utöka bostadsbeståndet på den nya förläggningsorten. Fabriksstyrelsen har därför i likhet med statens kommitté för sinnessjukvårdens utbyggande funnit övervägande skäl tala för att anstalten förläggas till Karlskrona. Styrelsen har med drätselkammaren i Karlskrona stad träffat ett preliminärt avtal om upplåtelse av erforderlig mark och angående vatten- och elförsörjning. Det markområde, omkring 19 800 kvadratmeter, som erfordras har staden erbjudit sig att utan ersättning överlåta på kronan.

Den nya anläggningen avses i första hand för de statliga sjukhusen Gullberna, som är under uppförande i Karlskrona, och S:t Sigfrids i Växjö, de militära förband som för närvarande är hänvisade till den befintliga tvätt- och reparationsanstalten i Karlskrona samt Kronobergs regemente. Fabriksstyrelsen har vidare upptagit förhandlingar med Blekinge och Kronobergs läns landsting samt Kalmar läns södra landsting i fråga

om ett utnyttjande av den planerade anläggningen för landstingens räkn-ning. Därvid har framkommit att Blekinge läns landsting icke önskar ut-nyttja anläggningen. Förvaltningsutskotten i Kronobergs läns landsting och Kalmar läns södra landsting har däremot beslutat föreslå respektive landsting att anlita anstalten för tvätt och textilreparation.

Med utgångspunkt i dessa förutsättningar har anstalten dimensionerats för en kapacitet av cirka 9 ton vattentvätt och 1 ton kemisk tvätt om dagen samt textilreparation av detta tvättgods. Vid anstalten bör härjämte — i likhet med vad som är fallet vid den nuvarande tvätt- och reparationsan-stalten i Karlskrona — kunna utföras reparationer av flygbeklädnad, pälsar samt viss typ av mössor ävensom skoreparationer för de förband, som i detta hänseende betjänas av den nuvarande anstalten. Av den be-räknade mängden vattentvätt, 9 ton, utgör 3,2 ton militärtvätt, 2 ton stat-lig sjukhustvätt och återstoden landstingstvätt.

Fabriksstyrelsen erinrar om att kommittén för sinnessjukvårdens ut-byggande i sitt förenämnda betänkande utgått från att skoreparationer icke skall sammankopplas med tvättverksamheten och att de planerade nya tvätt- och reparationsanstalterna sålunda icke bör inrymma några lokaler för ifrågavarande ändamål. Då den nuvarande tvättanstalten i Karlskrona nedlägges bör enligt kommitténs mening den till anläggningen anslutna skoreparationsverkstaden kvarstå. Verkstaden, som har lokaler i samma byggnad som den under fabriksstyrelsen lydande centrala beklädnadsverk-staden i Karlskrona, bör enligt kommittén i administrativt hänseende kunna anslutas till denna verkstad. Fabriksstyrelsen anser dock för sin del att det skulle medföra avsevärda olägenheter att bibehålla de nuvarande verkstads-lokalerna för skoreparationer. Lokalerna befinner sig nämligen i ett syn-nerligen otillfredsställande skick. Skulle verkstaden bibehållas i nuvarande lokaler blir förhållandevis omfattande iståndsättningsåtgärder nödvändiga, vilka arbeten av fabriksstyrelsen kostnadsberäknats till 80 000 kronor, medan kostnaderna för att inom den nya tvättanstalten iordningställa lokaler för skoreparationer beräknas till endast 60 000 kronor. Ett bibe-hållande av de nuvarande lokalerna skulle även medföra ett sämre drifts-ekonomiskt resultat. Fabriksstyrelsen har därför i sitt förslag utgått från att skoreparationer skall kunna utföras vid den nya tvättanstalten.

Den projekterade anstaltens belägenhet och närmare utformning framgår av till ärendet hörande ritningar. Anläggningens yttermått bestämmes av kravet på att sammanhängande arbetsoperationer i görligaste mån för-läggas i samma plan. Anläggningskostnaderna beräknas av fabriksstyrelsen till 3 150 000 kronor. Kostnaderna för anskaffning av maskiner och annan utrustning har beräknats till 1 160 000 kronor. Utrustningen i den befint-liga anläggningen är försliten och omodern och torde endast i begränsad ut-sträckning kunna utnyttjas för den nya. Den sammanlagda kostnaden be-räknas sålunda uppgå till 4 310 000 kronor.

Medelsbehovet bör enligt fabriksstyrelsen i första hand täckas genom att taga i anspråk odisponerade behållningar under anslagen Uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter och Anskaffning av maskiner och annan utrustning för centrala tvätt- och reparationsanstalter, vilka anslag anvisats under fabriksfonden för respektive budgetåren 1951/52 och 1950/51. De odisponerade medel som styrelsen sålunda räknar med att kunna utnyttja utgör under det förstnämnda anslaget 446 200 kronor och under det sistnämnda 160 100 kronor. Härutöver erfordras emellertid ytterligare (4 310 000—606 300 =) avrundat 3 700 000 kronor. Dessa medel bör enligt fabriksstyrelsen anvisas såsom investeringsanslag under försvarets fabriksfond med 2 700 000 kronor till byggnadsarbeten och 1 000 000 kronor till anskaffning av maskiner och annan utrustning.

Departementschefen

Gullberna sinnessjukhus, som är under uppförande i Karlskrona, beräknas åtminstone delvis kunna tagas i bruk vid årsskiftet 1957—1958. För att bl. a. tillgodose sjukhusets behov av tvätt föreslår kommittén för sinnessjukvårdens utbyggande i sitt betänkande angående samordning av den statliga tvättverksamheten m. m. att en ny central tvättanläggning uppföres i Karlskrona. Enligt kommittéförslaget är den nya anläggningen avsedd, förutom för nämnda sjukhus, för statliga institutioner (främst försvarets) och institutioner tillhörande landsting m. fl. inom Blekinge och Kronobergs län samt södra delen av Kalmar län. Försvarets fabriksstyrelses nuvarande tvättanstalt i Karlskrona, vilken är inrymd i provisoriska lokaler som icke lämpar sig för utbyggnad, föreslås bli nedlagd då den nya anläggningen kan tagas i bruk.

Fabriksstyrelsen har på anmodan av Kungl. Maj:t inkommit med förslag till uppförande av den nya anläggningen. Förslaget innebär i huvudsak att i Karlskrona uppföres en ny tvätt- och reparationsanstalt för en kostnad, inberäknat maskiner och annan utrustning, av 4 310 000 kronor. Anläggningen har dimensionerats för att utnyttjas i första hand av de statliga sjukhusen Gullberna i Karlskrona och S:t Sigfrids i Växjö, de militära förband som för närvarande är hänvisade till den nuvarande tvätt- och reparationsanstalten i Karlskrona samt Kronobergs regemente. Härjämte har preliminära överenskommelser träffats med förvaltningsutskotten i Kronobergs läns landsting och Kalmar läns södra landsting om utnyttjande för landstingens räkning av den nya tvättanstalten. Blekinge läns landsting önskar däremot icke anlita anstalten.

I fråga om val av plats för anläggningen anser jag i likhet med kommittén och fabriksstyrelsen att Karlskrona är den ur de flesta synpunkter lämpligaste platsen. Den preliminära överenskommelse som fabriksstyrelsen träffat med Karlskrona stad om upplåtelse av mark m. m. torde därför kunna godkännas av Kungl. Maj:t.

Anläggningen torde få utföras i huvudsak i enlighet med fabriksstyrelsens förslag. Lokaler bör sålunda på sätt föreslagits inrymmas för skoreparationer. Detta synes nämligen vara den mest ekonomiska lösningen även om en framtida omläggning av skoreparationsverksamheten skulle medföra att verkstaden nedlägges eller flyttas.

Gentemot kostnadsberäkningarna synes ej heller vara något att invända. Kommittéförslaget upptager visserligen en något lägre kostnad, cirka 3,7 miljoner kronor, men detta torde åtminstone delvis sammanhålla med att kommittén räknat med en anstalt med något mindre kapacitet än vad fabriksstyrelsen föreslagit. Jag förutsätter emellertid att fabriksstyrelsen beaktar alla möjligheter att nedbringa kostnaderna.

Jag föreslår sålunda att en ny tvätt- och reparationsanstalt driven i fabriksstyrelsens regi får uppföras i Karlskrona. Styrelsens nuvarande tvättanstalt i Karlskrona liksom de till Kronobergs regemente och S:t Sigfrids sjukhus anknutna mindre anläggningarna bör nedläggas då den nya anläggningen kan tagas i bruk. Några nämnvärda personalproblem torde icke behöva uppstå i samband därmed. Fabriksstyrelsen räknar med att den genom centraliseringen friställda personalen i de flesta fall skall kunna beredas anställning i den nya tvättanstalten.

Medelsbehovet torde få tillgodoses i första hand genom att utnyttja de i det föregående angivna reservationsbehållningarna å sammanlagt 606 300 kronor. Härjämte torde för nästa budgetår få anvisas ett belopp av 3 700 000 kronor, varav 2 700 000 kronor för byggnadsarbeten under anslagsbenämningen Uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter och 1 000 000 kronor för maskinanskaffningar m. m. under anslagsbenämningen Anskaffning av maskiner och annan utrustning för centrala tvätt- och reparationsanstalter.

Jag hemställer alltså, såvitt avser medel för byggnadsarbetena, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till Uppförande av centrala tvätt- och reparationsanstalter för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 2 700 000 kronor.

[5] **Anskaffning av maskiner och annan utrustning för centrala tvätt- och reparationsanstalter.** Under hänvisning till vad jag i det föregående under punkt 4 anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t såvitt avser medel för maskinanskaffningar m. m. för den föreslagna nya tvättanstalten måtte föreslå riksdagen

att till Anskaffning av maskiner och annan utrustning för centrala tvätt- och reparationsanstalter för budgetåret 1955/56 anvisa ett investeringsanslag av 1 000 000 kronor.

Med bifall till vad föredragande departementschefen sålunda, med instämmande av statsrådets övriga ledamöter, hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

A. Broberg

